

Necrologies

Membres numeraris

SECCIÓ DE CIÈNCIES BIOLÒGIQUES

Creu Casas i Sicart

E l 20 de maig de 2007 ens deixava Creu Casas i Sicart, membre de la Secció de Ciències Biològiques de l'IEC des de 1978 i ex-presidenta de la ICHN (1980-1982).

Creu Casas havia nascut a Barcelona, en 1913, en una família modesta. El seu pare era jardiner i treballava al servei del mecenes i bibliòfil Rafael Patxot a la seva casa de la Bonanova, on tenia cura dels jardins. La família Casas vivia en un edifici annex. En aquest ambient de jardiniers i de visitants del món de la cultura, es formà el seu interès per les plantes.

La seva formació va ésser ambiciosa per l'època, gràcies al seu pare, a l'ajut econòmic dels Patxot i al seu propi treball com a professora particular a l'estiu. Es formà a l'Institut Tècnic Eulàlia i seguí després els estudis de farmàcia (1931), on, gràcies a la creació de la Universitat Autònoma de l'època, pogué comptar amb el mestratge de Pius

Font i Quer, el primer botànic que fou membre de l'IEC. Les classes d'aquest gran botànic, modernes i actives, amb sortides al camp, acabaren de decidir el seu interès per la botànica. Entorn d'ell i de l'Institut Botànic que fundà s'anava reunint un grup de joves naturalistes: Ramon Margalef, Pere Montserrat, Josep Vives, Oriol de Bolòs, Guy Lapraz, i amb ells, Creu Casas. Font tenia *in mente* desenvolupar els estudis de geobotànica i de criptogàmia a Catalunya, un projecte que la Guerra Civil va frenar, però no aturar, en bona part gràcies a l'esforç honorífic d'Antoni de Bolòs els anys més difícils que seguiren.

Durant la guerra, Creu Casas treballa en una farmàcia i ajuda Font i Quer a l'Institut Botànic. A la postguerra, entra a col·laborar al Laboratori de Botànica de la Facultat de Farmàcia, dirigit per Mariano Losa, on esdevindrà professora adjunta (1949-1967). Els matins, es dedica a la farmàcia hospitalària, i a les tardes, a la docència i recerca, fins a l'any 1967, quan passarà a la Facultat de Biologia, com a professora agregada de fitogeografia.

La tria del seu tema de recerca és motivada per l'escàs coneixement que hi havia dels briòfits a Catalunya, pel desig de complementar l'estudi botànic del Montseny, que havia estat objecte de la tesi d'Oriol de Bolòs, i per l'aprovació de Font i Quer, que li recomanà que demanés ajut a Prudenci Seró. Era un metge, originari de Cabassers, que s'encarregava interinament dels ensenyaments de biologia vegetal a la Facultat de Ciències. Ell va ser el primer botànic català que, a la universitat, es va centrar en l'estudi d'un grup de plantes diferent del tradicional de les plantes amb flors.

En 1953, Creu Casas es doctora amb un estudi dels briòfits del Montseny, la qualitat del qual impressiona si es té en compte que fou fet amb pocs mitjans, sobretot de bibliografia i de col·leccions de referència.

A la Facultat de Biologia (UB) desenvolupa una intensa labor docent i continua els seus treballs de prospecció i d'identificació. En 1971, es trasllada, ja com a catedràtica, a la UAB, de recent creació, en la qual va engegar el Departament de Botànica i va dedicar molts esforços a la gestió i a la docència.

Des de 1951, va produint un flux regular de treballs sobre briòfits, que no s'interromprà, ans augmentarà en importància, després del seu pas a professora emèrita, ja que continua anant cada matí al seu laboratori, plena d'energia i de projectes, fins que defalleix, molt pocs dies abans del seu traspàs. Deixa dues-centes dues publicacions, gairebé totes sobre briòfits, des de notes florístiques o taxonòmiques fins a revisions de gèneres, atles de distribució d'espècies, catàlegs i síntesis sobre bibliografia i llibres d'identificació.

La seva repercussió, en un camp especialitzat com el de la briologia, respon a un programa rigorós, basat en la prospecció detallada de la península Ibèrica i les illes Balears, primer gairebé en solitari (amb el seu marit, Ramon Puig) o amb Seró, i després amb la

col·laboració de Vàlia Allorge (París) i de Cecília Sérgio (Lisboa), i, progressivament, dels deixebles que anà formant. A la UAB posa en marxa un equip compacte i eficient, amb Montserrat Brugués i Rosa Maria Cros. A la península Ibèrica, aviat el seu lideratge és sol·licitat i acceptat de manera general, ja des del curset de briologia (Barcelona, 1968) i les successives edicions biennals de la reunió de briòlegs, que es feien juntament amb l'exploració d'una àrea poc coneguda de la Península, cada cop diferent. Així, trobem entre els seus deixebles i col·laboradors ocasionals, als Països Catalans, Víctor Canalís, Felisa Puche (València), Josep Peñuelas, Ramon Pérez-Obiol, Francesc Lloret, Isabel Álvaro, Llorenç Sáez, Anna Barrón, etc., i, a la resta de la península Ibèrica, Rosa María Simó (Oviedo), Juan Varo (Granada), Ester Fuertes (Madrid), Juan Reinoso (Santiago de Compostella), Manuela Sim-Sim (Lisboa), María Jesús Elías (Salamanca), Patxi Heras y Marta Infante (Vitòria-Gasteiz), Jesús Muñoz (Madrid), Alicia Ederra (Pamplona), Ana Lozada (La Laguna), etc. Però la seva influència ha estat bàsica en la resta dels briòlegs de l'Estat no esmentats aquí.

Hem de destacar la importància de la briòloga francesa, d'origen rus, Vàlia Allorge, que, ja vídua del gran briòleg Pierre Allorge, amb el qual havia explorat ja la península Ibèrica a la preguerra, fou convidada en 1952 per Antoni de Bolòs. Exploraren juntes Catalunya i Vàlia actuà en endavant de mentora, consellera i d'enllaç internacional de Creu Casas, fins a la seva mort (1977). També cal mencionar la relació amb el jardí botànic de Lisboa, on hi ha excel·lents col·leccions i bibliografia antiga i moderna. Creu Casas i el seu equip hi institucionalitzaren la col·laboració des de 1982, amb diverses accions integrades, i la relació fructífera, liderada per Cecília Sérgio, encara continua donant fruits (*Handbook of mosses of the Iberian Peninsula*).

Entre les iniciatives que s'han beneficiat de la seva capacitat d'aglutinar els briòlegs de la Península, ja hem mencionat les reunions de briòlegs, que han anat focalitzant l'esforç dels especialistes sobre una tria d'àrees interessants i poc estudiades. També fou decisiva la seva intervenció en l'organització dels simposis de criptogàmia, el primer dels quals a Pamplona en 1972, que permeteren relacionar entre ells els botànics que treballaven en el camp de la criptogàmia i estimularen de tal manera llur creativitat que, en pocs anys, s'havia aconseguit gairebé equilibrar el nombre de criptogamistes amb el de fanerogamistes integrats a la universitat, i després, fins i tot al CSIC. Fins a una edat molt avançada, Creu Casas assistí als simposis i a les reunions de briòlegs.

A més, va patrocinar la creació i distribució de l'*exsiccata* col·lectiva «Brioteca Hispánica», que ha permès distribuir més de vint mil exemplars de briòfits pels herbaris de referència de la Península. En 1989, Casas va fundar la Sociedad Española de Briología (SEB), de la qual fou la primera presidenta. Amb un centenar de socis, en ge-

neral molt actius i ben avinguts, la SEB publica, des de 1992, un butlletí semestral, amb articles d'àmbit local. Arribats aquí, l'actuació de Creu Casas i dels membres de la SEB s'ha guanyat la consideració internacional i ha diversificat molt els seus camps de recerca.

Dins del projecte de l'IEC de biodiversitat vegetal, l'equip ha anat publicant la sèrie *Cartografia de briòfits*, que expressa amb detall la distribució dels briòfits a la península Ibèrica, illes Balears, Canàries, Açores i Madeira.

En els estudis de biodiversitat, són essencials les col·leccions de referència i les obres de síntesi. Impliquen una inversió de moltes hores de treball, sovint incorrectament avaluades amb els estàndards usuals, adaptats a les ciències experimentals i exactes. Creu Casas i el seu equip han dedicat grans esforços a la col·lecció de referència de briòfits, que conté més de cinquanta mil mostres (Herbari BCB), i per mantenir al dia una llista analítica de la bibliografia briològica de la península Ibèrica i un catàleg anotat de les espècies conegudes. La culminació d'aquesta acció de servei ha estat la publicació, en col·laboració amb Montserrat Brugués i Rosa M. Cros, dels dos volums de la *Flora dels briòfits dels Països Catalans*, tots dos publicats per l'IEC, el primer dedicat a *Molses* (2001, i pocs anys després exhaurit i reeditat), que rebé el Premi Crítica Serra d'Or 2002, i el segon dedicat a *Hepàtiques* (2004). Al nostre parer, es tracta d'una obra modèlica.

Els briòfits coneguts als Països Catalans representen el 85 % dels que hi ha a la península Ibèrica. En col·laboració amb Cecilia Sérgio, van decidir publicar, també a l'IEC, però ara en anglès, un *Handbook of mosses of the Iberian Peninsula and the Balearic Islands*, del qual ja s'ha distribuït el volum *Mosses* (2006), i és en avançat estat de preparació el de *Liverworts*. Aquestes obres de síntesi representen el llegat d'una vida dedicada als briòfits, i seran de gran utilitat per a un ampli col·lectiu internacional de naturalistes.

És interessant el paper de Creu Casas en el gradual procés d'equilibri de gènere en el món acadèmic i de la recerca; en tot moment, aconseguí compaginar les tasques científiques i de gestió amb les d'esposa, intendent de la llar, mare i, després, àvia. Ella va ser la primera dona en la història de l'Estat que es presentà a unes oposicions a una càtedra de Farmàcia (1967) i, més tard, la primera dona que obtenia una càtedra de Botànica (1971). Així mateix, fou la primera dona membre de l'IEC (1978, i fins al 1989 no n'entraria una altra, Mercè Durfort). Serví com a presidenta de la Institució Catalana d'Història Natural (1980-1982), que la nomenà membre honorífic (2002), i de la Sociedad Española de Briología (1991-1992). Com a principals distincions, rebé la Medalla Narcís Monturiol al mèrit científic (1983) i el XIII Premi Fundació Catalana per a la Recerca (2002).

Ultra la seva obra, ens queda el seu exemple de treballadora incansable i tenaç, convençuda de la importància del que feia, bona professora i formadora de nous científics, forta dins la seva aparent fragilitat i maneres delicades, activa en el seu camp de recerca fins pocs dies abans de la seva mort.

Text llegit per Xavier Llimona i Pagès en el Ple del dia 11 de juny de 2007